

BESLUT

2020-06-05 Dnr: 19/03249

SAKEN

Uppdrag granskning: Tranståget – fortsättningen, SVT1, 2019-10-09, program om transpersoner; fråga om opartiskhet, saklighet och mediets genomslagskraft

BESLUT

Programmet frias. Det strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet eller bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

PROGRAMMET

Programmet inleddes av en reporter på följande sätt.

I kvällens *Uppdrag granskning* ska vi ge oss ut på minerad mark. För när vi i våras granskade vården av transpersoner så väckte det starka reaktioner och många blev förbannade. Andra menade att vi slog larm om en av de största medicinska skandalerna. När vi nu fortsätter vår granskning ska vi bland annat titta närmare på ett centralt påstående: att unga behöver snabb och oåterkallelig hjälp att operera om sitt kön, annars tar de sina liv. Det här är också kärnan i ett omdiskuterat lagförslag där man menar att femtonåringar ska kunna operera om underlivet utan föräldrarnas medgivande just för att rädda liv. Men stämmer det påståendet?

Under programmets gång berättade bland annat en ung person som tidigare sökt vård för könsdysfori om hennes tankar kring hennes personliga könstillhörighet och psykiska mående. Även en föreläsare med erfarenhet från den könsbekräftande vården berättade om hennes erfarenheter av kontakten med denna. En bit in i programmet intervjuades en överläkare vid ett team som arbetade med könsidentitetsutredningar för barn och unga. Bland annat följande sades om risken med att neka behandling för personer med könsdysfori.

(Överläkare) – Förr i tiden så sa man att det var 100 procent självmordsrisk för, med dåtidens terminologi, transsexuella personer. Det tror nog ingen stämmer idag. Men det är en inte försumbar risk för självmord och för väldigt uttalat dåligt psykiskt mående.

Vid ett tillfälle sades bland annat följande av en speaker.

Könsdysfori är ett stort lidande, många har bråttom att få hjälp. Det första medicinska steget mot en könskorringering för tonåringar är ofta stopphormoner. De blockerar tillfälligt puberteten [...]. Syftet är att hjälpa den unga att må bättre.

Därefter pratade en hormonläkare och en reporter om effekterna av så kallade stopphormoner. Hormonläkaren sa bland annat att det inte var riktigt känt vad de långsiktiga effekterna av stopphormoner var. Lite senare sades bland annat följande.

(Speaker) – Men tänk om det skulle vara så att behandling inte alltid hjälper utan kan få motsatt effekt? Pubertetsblockerare – stopphormoner – är samma läkemedel som ges vid kemisk kastrering av vuxna och vid behandling av prostatacancer. (Överläkare) – Det är en viktig åtgärd, det är en fundamental del i vår behandling. Det är det som gör att personen inte utvecklas vidare och som gör att personen sedan kan passera, så att säga, i det önskade könet eller i det upplevda könet. (Reporter) – Men utsätter ni inte de här personerna för en väldigt stor risk, att ta de här hormonerna utan att veta om det är rätt i förlängningen? (Överläkare) – Som jag ser det är risken mycket, mycket större att inte behandla med stopphormoner. [...] Att inte ge den här möjligheten till ungdomarna, att kroppen inte utvecklas i önskad riktning, det är ett oåterkalleligt beslut. Att besluta för en ungdom – ett barn – med könsdysfori att inte få stopphormoner. [...] (Speaker) – Frågan om självmord återkommer när frågan om vård diskuteras. I en statlig utredning från 2014 står att unga transpersoner tar sitt liv i väntan på kirurgi. Utredningen föreslog att åldersgränsen för underlivskirurgi ska sänkas och förra året presenterade regeringen ett lagförslag: att det från 15 år ska vara tillåtet att operera om sitt underliv utan vårdnadshavarens tillstånd.

Sedan sa en ordförande för organisationen RFSL bland annat att transpersoner som grupp mår mycket sämre än befolkningen i övrigt och att suicidrisken bland dessa var stor. Lite senare sa en speaker att regeringen år 2018 presenterat ett lagförslag om att sänka åldersgränsen för könsbekräftande behandlingar. Speakern sa även att det i lagförslaget hänvisades till en statlig utredning från 2014 i vilken det stod att unga transpersoner tog sitt liv i väntan på kirurgi, men att källhänvisning saknades. Sedan intervjuades bland annat läkare och intresseorganisationer som hade deltagit i utredningen från 2014 om påståendet att unga transpersoner tar sitt liv i väntan på kirurgi. En lektor i offentlig rätt sa bland annat att det borde ha stått att unga transpersoner tog sitt liv på grund av de förhållanden de lever under.

Speakern sa sedan att Lagrådet riktat kritik mot förslaget och att ”de stora sjukhusen” sagt att det saknades vetenskapligt underlag för underlivskirurgi på unga personer. Därefter sa en avdelningschef vid Folkhälsomyndigheten att unga personer, i enlighet med barnkonventionen, borde få delta i sin egen vård och behandling. Lite senare sades bland annat följande av en speaker.

Det refereras gång på gång till Folkhälsomyndighetens stora rapport från 2015. Där uppges att 40 procent av unga transpersoner svarat att de försökt ta sitt liv. Det är en mycket hög siffra.

Därefter sa en professor i psykiatri och suicidologi sa att hon inte trodde att 40 procent av unga transpersoner någon gång försökt ta sitt liv och att suicidrisken bland transpersoner var ungefär 30 procent enligt internationella studier. En speaker sa sedan följande.

Vad innebär det om en minister argumenterar för politiska beslut och lagändringar utifrån obekräftade och osäkra siffror? Och spelar det någon roll när det handlar om en grupp som vi vet mår dåligt och behöver hjälp?

Avdelningschefen vid Folkhälsomyndigheten sa sedan att de i deras rapport från 2015 inte hade undersökt om en ökad vårdtillgång skulle minska suicidrisken för unga med könsdysfori. Mot slutet av programmet intervjuades Socialministern. Bland annat följande sades.

(Speaker) – Såväl Folkhälsomyndighetens studie som den statliga utredningen används i argumentationen för lagförslaget. (Minister) – Ja, men att suicidrisken [...] är bra mycket högre, väldigt mycket högre i den här gruppen än grupper generellt i samhället [...] det tror jag inte någon ifrågasätter. Sedan kan ju diskussion naturligtvis finnas i "i vilken mån minskar den här suicidrisken?" Och framför allt "är det rätt individer som får den här diagnosen?". (Reporter) – Men är det inte det som lagförslaget bygger på, just att det ska förhindra självmord för de här unga människorna om inte de får den här könskorrigering kirurgin? (Minister) – Nej, men det är riktigt, det är ju ett skäl. Men i grund och botten så är ju liksom, är min ingång hela tiden i detta, det är ju att vården ska ha de verktyg som krävs för att ge vård, till alla, oavsett vem man är och vilka behov man har.

Avslutningsvis sa ministern att hon förutsatte att utredningsunderlag hon tog del av var korrekt.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anför sammanfattningsvis följande.

Programmet var tesdrivande och gick emot etablerad forskning. Många av de påståenden som fördes fram var felaktiga och saknade vetenskaplig grund. Studier som motsade programmets tes utelämnades och den allmänna bild som målades upp av svensk transvård var missvisande.

Programmets utformning var kränkande mot transpersoner och ifrågasatte deras rätt till vård. Personer som fått hjälp av transvården lyftes inte fram i programmet. Trots att programmet handlade om unga kretsade programmet kring vuxna som genomgått könsbekräftande vård för många år sedan. Den bild som förmedlades av transpersoner var ensidig och negativ.

En anmälare anför att det som *Uppdrag granskning* refererade till som ett lagförslag i själva verket var en departementspromemoria.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

Sveriges Television AB (SVT) ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet).

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

SVT ska ta hänsyn till televisionens särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen (16 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen tillämpas bland annat när det gäller program eller inslag som kan uppfattas som diskriminerande. Det innebär enligt granskningsnämndens praxis att programföretaget inte får sända program eller inslag som är uppenbart kränkande mot människor med visst kön, viss hudfärg, etnicitet, religion eller sexuell läggning eller mot människor med olika former av funktionsnedsättningar eller sjukdomar.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Att kritiskt granska ett lagförslag ligger väl i linje med SVT:s uppdrag att granska, kommentera och belysa händelser och skeenden samt stimulera till debatt. Programmets infallsvinkel medför därför inte i sig att det strider mot kravet på opartiskhet. Vidare fick representanter från såväl transvården och organisationer som arbetar för transpersoners rättigheter komma till tals i inslaget. Programmet strider inte mot kravet på opartiskhet.

Berättelser från personer med erfarenhet av könsbekräftande vård gavs stort utrymme i programmet. Likaså argumenterade både intresseorganisationer, läkare och Socialministern för transpersoners rätt till vård. Granskningsnämnden anser inte att programmet var utformat på ett sätt som var uppenbart kränkande mot transpersoner i strid med bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

Vad anmälarna i övrigt anfört medför inte att programmet strider mot de krav som gäller för sändningarna.

Detta beslut har fattats av granskningsnämndens vice ordförande Malin Bonthron efter föredragning av Elin Ackerberg.

På granskningsnämndens vägnar

Malin Bonthron

Elin Ackerberg

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.